

Гординська Н.Б.
студентка,
Ужгородський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА-ПОЧАТКІВЦЯ ВНЗ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема адаптації молодого викладача до професійної діяльності у вищій школі, її успішність широко обговорюється вченими у працях психолого-педагогічного спрямування, оскільки роль освіти у нашому суспільстві постійно зростає, а педагогічна майстерність викладача є одним із основних чинників, що визначає результати освітньої діяльності. Аналіз праць науковців засвідчує той факт, що достатню увагу приділено адаптивним стратегіям молодого фахівця (Є. Климов, В. Сластьонін, І. Облес), формуванню професійної компетенції (Є. Огарев, М. Чошанов, І. Колеснікова, В. Лозова, А. Маркова), успішності професійної діяльності викладача вищого навчального закладу (А. Белкін, В. Коновалова, Н. Іванець). Разом із тим, організація професійного становлення викладачів-початківців потребує цілісного підходу та експериментальної перевірки педагогічних умов її реалізації.

Метою даної публікації є аналіз результатів проведеного експериментального дослідження щодо окремих особливостей професійної діяльності викладача-початківця вищої школи на етапі його науково-педагогічного становлення.

Програма експериментального дослідження становлення педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи у процесі його науково-педагогічної діяльності базувалася на розгляді таких структурних компонентів: стиль спілкування; спрямованість на характер діяльності; самооцінка та зовнішня оцінка значимих професійно-особистісних характеристик викладача.

Спочатку ми визначали схильність початківців викладачів до певного стилю спілкування. Один із методів на даному етапі – систематичне спостереження, що дозволило зафіксувати вияв стилю спілкування викладачів-початківців у різних педагогічних ситуаціях. Одночасно зі спостереженням проводилися бесіди і опитування самих викладачів-початківців. При вивченні стилю педагогічного спілкування ми спиралися на опитувальник Іванец Н. В. [1], модифікований з орієнтацією на викладачів-початківців вузу. В діагностиці стилю спілкування викладачів-початківців брали участь не тільки вони самі, але і їхні студенти.

Зіставлення даних самооцінки викладачами-початківцями стилів спілкування і оцінки реалізації цих же стилів їхніми студентами показало, що ці оцінки істотно відрізняються (майже у два рази). З точки зору студентів у більшості викладачів-початківців домінує демократичний стиль спілкування, а зовсім не авторитарний, як вважають самі викладачі. Ліберальний стиль, як видно з рис. 1, проявляється у викладачів-початківців частіше, ніж вони самі думають, через «байдужість до студентів», «байдужість до предмета»,

«відсутність контакту зі студентами на занятті» (про це відчать думки студентів). Цим і пояснюється вияв «панібратства» майже у половини викладачів-початківців і незначний вияв авторитарної моделі. Все це, на нашу думку, свідчить, про те, що далеко не всі педагоги-початківці адекватно оцінюють себе і стиль свого спілкування.

Для дослідження педагогічної спрямованості викладачів-початківців ми використовували опитувальник С. А. Гільманова [2]. Він виділяє спрямованість на імпульсивний, репродуктивний і творчий характер діяльності. Після відповідної обробки опитувальника було виявлено, що 30% викладачів-початківців мають схильність до імпульсивної, ситуативної діяльності (викладач приймає рішення імпульсивно, необдумано, часто під впливом настрою, а не аналізу ситуації), 25% – до репродуктивної діяльності (викладач копіює, намагається відтворити чужі способи і прийоми діяльності, майже не вносячи нічого свого, проводить заняття, ні на крок не відступаючи від плану, не враховуючи змін, що відбуваються), 45% – до творчої діяльності (при проведенні заняття викладач знаходить і застосовує оптимальні методи проведення заняття, беручи до уваги особливості студентів і педагогічну ситуацію).

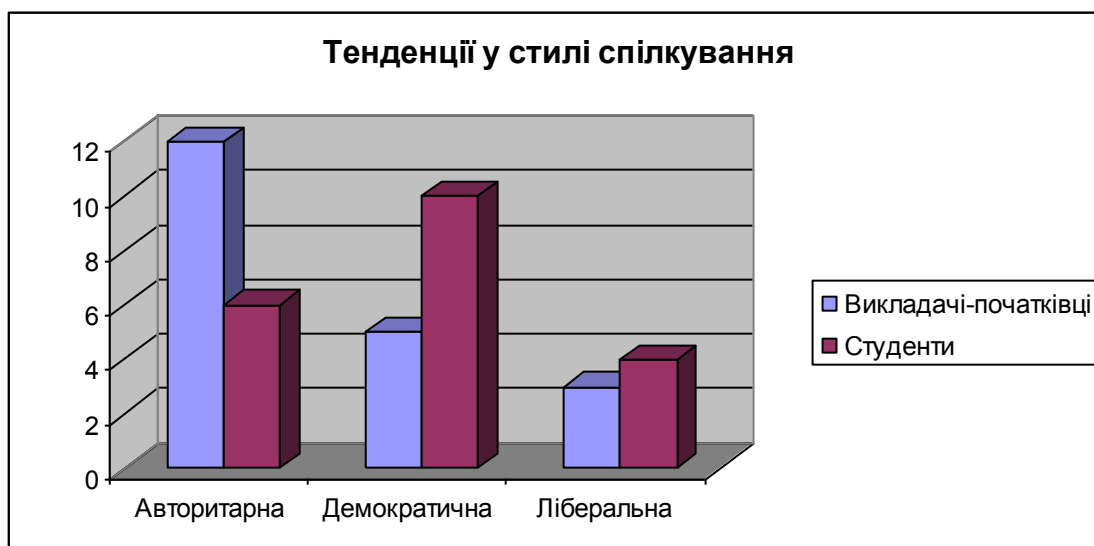

Рис. 1. Стилі спілкування викладачів-початківців (порівняння оцінки викладачів та студентів)

Джерело: розроблено автором

Але при відвідуванні занять цих викладачів з'ясувалося, що діяльність тільки 10% з них дійсно носить творчий характер (відповідно до ситуації педагогічної діяльності викладачі-початківці відходили від заздалегідь наміченого плану заняття, пропонували нестандартні завдання і форми діяльності, працювали всередині студентської групи, а не поза нею. Це дозволяло їм змінювати свої способи організації заняття, стиль спілкування, аналізуючи поведінку студентів). Решта ж 35% демонстрували або репродуктивну діяльність, або застосовували способи впливу на студентів залежно від власного настрою, імпульсивно.

Для проведення діагностики професійних та індивідуальних якостей викладача-початківця ВНЗ учасникам експерименту було запропоновано

оцінити наявність у своїй діяльності таких рис: ерудиція, професійна спрямованість, культура мовлення, доступність викладання матеріалу, проблемність, контакт з аудиторією, психологічний клімат, педагогічний оптимізм, вимогливість, тактовність, справедливість, захопленість, сумлінність, співпричетність до студентів.

Для того щоб виявити ступінь прояву власних професійно значущих характеристик, початківці викладачі оцінювали їх за 10-бальною шкалою, орієнтуючись на те, як часто вони виявляються в їх діяльності: 10-9 – якість проявляється практично завжди; 8-7 – якість проявляється досить часто; 6-5 – якість проявляється у половині випадків; 4-3 – якість практично відсутня; 0 – утруднююся з відповіддю.

Для більшої об'єктивності даних, прояви цих же характеристик початківців викладачів оцінювалися і їх студентами. Для цього ми використовували методіку, розроблену Л. Н. Макарової спільно з В. Н. Косиревим і С. Б. Каверіним [3].

Характеризуючи особливості діяльності викладачів-початківців, можна відзначити, що у більшості з них відсутнє критичне ставлення до себе та інших. У професійному плані самооцінка молодих фахівців часто буває неадекватною. Так, дослідження самооцінки початківців викладачів показало: у 70% з них самооцінка завищена, тільки у 30% – адекватна, а заниженою немає ні у кого. І разом з тим частина викладачів (15%) іноді відчуває розчарування у власних здібностях, знаннях, уміннях і ін., що ситуативно занижує самооцінку.

На етапі адаптації самооцінка початківців викладачів нестійка, що іноді призводить до негативного емоційного фону діяльності і навіть до спроб зміни спеціальності. Завищена самооцінка провокує постановку цілей вищих за реальні можливості, ігнорування необхідною інформацією, допомогою, мінімізацію зусиль для досягнення цілей, перебільшення успіхів і сильне емоційне переживання невдач. Наслідком заниженої самооцінки є пасивність, страх перед активністю, схильність до постановки занадто легких завдань, заниження суб'єктивної ймовірності успіху, надмірний вплив невдач.

Відсутність адекватного сприйняття себе і своєї діяльності підтверджується також результатами зіставлення самооцінки викладачами-початківцями професійно значущих характеристик і оцінки прояву цих же характеристик їх студентами.

Викладачі-початківці оцінили ступінь прояву своїх професійно значущих характеристик як високу (7 характеристик) і середню (7 характеристик). Їх студенти оцінили ступінь прояву тих же характеристик викладачів-початківців в основному як середню (10 характеристик). Тільки в оцінці п'яти характеристик (ерудиція, культура мови, створення сприятливого психологічного клімату, вимогливість, захопленість) судження викладачів-початківців і студентів були близькі (зони гармонії).

Єдина характеристика педагогів, яку студенти оцінюють вище, ніж самі педагоги – ерудиція. Прояв ж інших характеристик (професійної спрямованості, вимогливості, тактовності, культури мовлення, вміння проблемно викласти навчальний матеріал, встановити контакт з аудиторією

і ін.) студентами оцінюються нижче. Це ще раз підтверджує факт завищеної самооцінки у більшості викладачів-початківців.

Аналіз педагогічної діяльності викладачів-початківців дозволив виявити особливості їх педагогічної діяльності: невисокий рівень сформованості професійно значущих характеристик особистості викладачів-початківців (вміння враховувати реакції аудиторії, вміння зняти напругу і втому аудиторії, співпричетність до студентів, тактовність, об'єктивність, педагогічна спрямованість та ін.); дещо неадекватна самооцінка; невміння рефлексувати і аналізувати хід і результати своєї педагогічної діяльності; непослідовність застосування методів у процесі спілкування, зумовлена невеликою віковою різницею зі студентами.

Список використаних джерел:

1. Иванец Н.В. Особенности педагогической деятельности начинающих преподавателей вуза / Л.А. Ложникова, Н.В. Иванец // Педагогические науки. – 2007. – № 3. – С. 199-203.
2. Гильманов С.А. Творческая индивидуальность педагога / С.А. Гильманов // Народное образование. – 1999. – № 1. – С. 197-205.
3. Макарова Л.Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность / Л.Н. Макарова. – М. – Тамбов, 1999. – 143 с.

Лепешкова З.М.

викладач вищої категорії,

Вище професійне училище № 25 міста Києва

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Завдання кожного вчителя – творити добро та розкривати таланти своїх учнів, формувати в них уміння вчитися і застосовувати свої знання в житті. Саме ступінь формування вмінь, застосування знань дозволяє судити про якість засвоєного учнями навчального матеріалу і спрямовує процес їх навчання. Тому необхідно використовувати методичні засоби, які дозволяють зосередити максимум уваги на організації пізнавальної діяльності учнів; організації самостійної роботи учнів з набуття і застосування знань у різних умовах; пошуковій діяльності; створенні умов для забезпечення навчальної діяльності учнів і розвитку індивідуальних особливостей.

Самостійна навчальна робота учнів безпосередньо під час заняття є важливою умовою ефективності уроку. Тому на кожному уроці, приблизно до 15 хвилин, необхідно виділяти на самостійну діяльність учнів. Адже навчання – це не переказання в голови учнів готових істин, а пошук істини, розвиток їх мислення, активізація пізнавальної діяльності, формування навичок самостійного оволодіння знаннями. Цей пошук істини йде успішно через формування вмінь і навичок учнів. Для них дуже важливо відчувати